

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง "คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ : กรณีศึกษาโรงเรียนในเขตพื้นที่ชนบทยากจน ของจังหวัดบุรีรัมย์" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของความยากจนของชุมชนบ้านดงหวายที่มีต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน จากกระบวนการดำเนินงานของโรงเรียนในด้าน ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน ครูใหญ่และการบริหารงาน ครูและการเรียนการสอน เด็กและครอบครัว โดยเลือกศึกษาเจาะลึกครอบครัวของเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และกลุ่มเด็กด้อยโอกาส รวมทั้งคุณภาพของนักเรียนจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนามนาน 11 เดือน โดยแบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกตั้งแต่วันที่ 29 ตุลาคม 2541 ถึง 30 มีนาคม 2542 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยเข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนสวมบทบาทเป็นทั้งครูและผู้อาศัยอยู่ในชุมชน ช่วงที่ 2 ระหว่างเดือน เมษายน ถึงกันยายน 2542 ผู้วิจัยเข้าไปตรวจสอบข้อมูลและเก็บข้อมูลซ่อมเพิ่มเติมเป็นระยะ ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) สัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Informal Interview) และแบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) ของโรงเรียน ชุมชน เด็กและครอบครัว วิเคราะห์ข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎีและการวิเคราะห์พฤติกรรมของชาวบ้านในชุมชน พฤติกรรมของครูในโรงเรียน นำเสนอข้อมูลในเชิงพรรณนา โดยการสร้างมโนทัศน์จากข้อมูลที่ได้มาเป็นภาพรวมย่อย ๆ ที่เกิดจากเหตุการณ์โดยวิธีอุปนัย (Inductive Approach)

สรุปผลการวิจัย

สภาพแวดล้อมในชุมชน

ชุมชนบ้านดงหวายเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีจำนวนประชากร 553 คน จำนวนครัวเรือน 99 ครัวเรือน ชาวบ้านที่อายุ 13 ปีขึ้นไปส่วนใหญ่จบการศึกษาต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 207 คนหรือร้อยละ 51 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 142 คนหรือร้อยละ 35 ผู้ที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้จำนวน 138 คน ในจำนวนนี้ผ่านการเรียนในโรงเรียนแต่อ่านหนังสือไม่ได้ และหลงลืมเพราะไม่ได้นำเอาวิชาความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน 81 คน และไม่เคยเข้าโรงเรียน 57 คน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาและรับจ้าง 85 ครอบครัว และรับจ้างอย่างเดียว 14 ครอบครัว จากสภาพพื้นที่แห้งแล้งกันดารและชาวบ้านไร้ที่ทำกิน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีข้าวกินเพียงพอตลอดทั้งปี มีหนี้สินต้องอพยพไปทำงานต่างถิ่นและเข้ามาเป็นแรงงานไร้ฝีมือในเขตเมืองใหญ่ นอกจากนี้ชาวบ้านยังเคยชินกับสภาพความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม โดยเฉพาะเรื่องการบริโภคและการรักษาสุขภาพอนามัย การใช้ยาที่เกินตัว ชอบการดื่มสุรา มี

ความเชื่อโดยไม่มีพิสูจน์ เชื่อเกี่ยวกับเรื่องไสยศาสตร์ เชื่อตามแบบพื้นบ้าน เชื่อเพราะถูกปลูกฝังมา ลักษณะการรวมกลุ่มสังคมไม่เข้มแข็งเป็นสังคมแบบโดดเดี่ยว ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง ขาดการรวมกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ ไม่มีลักษณะนิสัยในการรักษาทรัพย์สินสมบัติส่วนรวม และขาดแรงกระตุ้นในการประกอบกิจกรรมในการพัฒนาชีวิต คนจนมักถูกจำกัดโอกาสในด้านการรับผลประโยชน์และถูกเอาเปรียบด้านแรงงาน ขาดแบบอย่างที่ดีในการศึกษาทำให้ชาวบ้านไม่อยากส่งลูกเรียนในระดับที่สูงเกินกว่าระดับมัธยมศึกษา นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีค่านิยมหลงใหลด้านวัตถุและพึ่งพิงอาหารจากร้านค้า ซึ่งทำให้ชาวบ้านรู้สึกอึดอัดและผิดเคืองในการดำเนินชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โรงเรียนบ้านดงทาวเป็นโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก จัดการเรียนการสอน 2 ระดับ คือ อนุบาลศึกษา และระดับประถมศึกษา บุคลากรในโรงเรียนยังขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาในการดำเนินงานในโรงเรียน ทำให้ครูขาดเป้าหมายในการทำงานและปฏิบัติงานตามความเคยชิน โรงเรียนตั้งอยู่กลางป่าและอยู่ห่างจากชุมชนทำให้ครูปฏิบัติหน้าที่โดยไม่เคร่งครัด ครูมีทัศนคติเชิงลบกับชาวบ้านจึงไม่ยกยอชมเชย และไม่รับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน การไม่มีครูอาศัยอยู่ในชุมชนทำให้เกิดความแปลกแยกระหว่างครูกับชุมชน ส่วนชาวบ้านยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในด้านแรงงาน เข้าร่วมกิจกรรมสังสรรค์ แต่ความรู้สึกต่อการศึกษาทำให้ชาวบ้านไม่กล้าประเมินและตรวจสอบโรงเรียน กลัวผลการประเมินสร้างความแตกแยกระหว่างโรงเรียนและชุมชน และมีความคิดว่าครูและชาวบ้านทำหน้าที่ต่างกัน ครูทำหน้าที่สอนและอบรมเด็กในขณะที่ผู้ปกครองต้องทำมาหากิน ชาวบ้านมอบให้ครูตัดสินใจดำเนินการทุกอย่างในโรงเรียนโดยถือเป็นที่ปรึกษาของครู เมื่อครูเสนอความคิดเห็นหรือเสนอแนะก็มักจะมีความเห็นว่าการคิดของครูถูกต้องจึงสนับสนุนความคิดของครู

บุคลากรและการบริหารของโรงเรียน

บุคลิกภาพความเอาใจใส่และทุ่มเทในการทำงานของครูใหญ่ โดยเฉพาะความสามารถด้านการปรับปรุงอาคารสถานที่ การควบคุมบุคลากรทำให้ครูในโรงเรียนให้มีพฤติกรรมเอาใจใส่นักเรียน และไม่ออกนอกบริเวณโรงเรียนในเวลาราชการ ทำให้ให้ภาพพจน์ของโรงเรียนดีขึ้น การปรับปรุงความสัมพันธ์กับชุมชน สามารถทำให้โรงเรียนได้รับเงินเข้ามาปรับปรุงโรงเรียน โรงเรียนได้รับการยอมรับจากชุมชนมากขึ้น อุปสรรคที่สำคัญในการบริหารงานคือ ครูใหญ่บริหารงานเพื่อสร้างผลงาน ทำงานตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไป ครูใหญ่วางตัวไม่เป็นกลาง ครูใหญ่มีอคติกับครูบางคนในโรงเรียน ทำให้ครูเสื่อมศรัทธาในตัวครูใหญ่ และนอกจากนี้ยังพบว่า ครูใหญ่มักบริหารงานโดยยึดความคิดเห็นส่วนตัวเป็นหลัก ให้ครู ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนระดับต่ำ การประชุมครูผู้ปกครองหรือคณะกรรมการโรงเรียนแต่ละครั้ง จึงจะเป็นไปในลักษณะการชี้แจงข้อเท็จจริง และแนวนโยบายของโรงเรียนมากกว่าการประชุมเพื่อการวางแผนพัฒนาโรงเรียน

การพิจารณาคุณภาพการศึกษาจากผลงานและคุณภาพด้านวัตถุ โรงเรียนได้รับงบประมาณในการปรับปรุงสถานที่อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2540 นอกจากนี้เงินนอกงบประมาณที่โรงเรียนได้รับและเงินอุดหนุนอาหารกลางวันบางส่วนจะถูกนำไปพัฒนาอาคารสถานที่ เช่น การปรับปรุงห้องเรียน ซ่อมแซมอาคารเรียน สร้างอาคารเรียนหลังใหม่ ในขณะที่ผู้บริหารมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนเพียงการอ่านออกเขียนได้ แต่ขาดการนิเทศและติดตาม

ตามผลในชั้นเรียน ครูใหญ่และครูในโรงเรียนมีความเห็นว่านิเทศและการประเมินติดตามผลการปฏิบัติงานของครูเป็นการจับผิด และสร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นในโรงเรียน ครูจึงหลีกเลี่ยงการประเมินแต่จัดทำหลักฐานเพื่อรองรับการนิเทศเท่านั้น ข้อมูลจึงไม่ตรงกับความเป็นจริง ครูส่วนใหญ่ไม่ตระหนักถึงปัญหาในการปฏิบัติงานที่แท้จริงของตนเองหรือของโรงเรียน ส่งผลให้ครูในโรงเรียนเอาใจใส่ต่องานด้านการเรียนการสอนลดลง

ครูและการเรียนการสอน

สำหรับครูในโรงเรียน พบว่า ครูเก่าจะมีอิทธิพลในด้านพฤติกรรมการทำงานของครูใหม่ในโรงเรียนสูง ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่สนใจพัฒนาตนเองมีครูในโรงเรียนที่ยังมีวุฒิการศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาตรีถึง 2 คน จากครูในโรงเรียน 8 คน ครูไม่ค่อยจะสนใจพัฒนางานด้านวิชาการ คือ มักจะหลีกเลี่ยงการอบรม ไม่สนใจการอ่าน โดยเฉพาะการศึกษาหลักสูตร คู่มือครู วารสารและบทความเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้ครูไม่สามารถนำความรู้ใหม่ ๆ มาปรับปรุงตนเอง และพัฒนาการเรียนการสอนได้ สภาพเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของครูในโรงเรียนส่งผลต่อความไว้วางใจและภาพพจน์ของครูในโรงเรียน ครูขาดขวัญและกำลังใจในการทำงานเพราะไม่ได้เบี่ยงเสี่ยงภัย ความดีความชอบ ไม่มีที่พิก ครูปฏิบัติงานด้วยความคับข้องใจ ครูมักจะมีพฤติกรรมมาสาย จับกลุ่มคุยกัน ดื่มสุรา ไปทำธุระส่วนตัว ปฏิบัติงานด้วยความเหนื่อยหน่ายและหลีกเลี่ยงงานสอนเป็นประจำ จึงทำให้ครูจัดการเรียนการสอนไม่เต็มที่ ขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน และยังพบว่า นอกจากครูจะมีชั่วโมงปฏิบัติการงานสอนไม่น้อยกว่าคนละ 25-30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์แล้ว บางคนต้องทำงานอื่นนอกเหนือจากงานสอน โดยเฉพาะงานที่ต้องจัดทำเอกสารรายงาน เช่น งานธุรการ การเงิน โครงการอาหารกลางวัน โครงการอาหารเสริมนม ทำให้ครูสอนทำหน้าที่การสอนไม่เต็มที่ ในขณะที่ครูบางคนไม่ได้รับความไว้วางใจจากผู้บริหารให้ทำงานที่ตนรับผิดชอบอย่างเต็มที่ ส่งผลให้ครูทำงานด้วยความกลางแกลงใจ และไม่อยากทำงานเพราะถือว่าผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญของตน การทำงานในโรงเรียนขาดการประสานกันที่ดี ทำให้การดำเนินงานในโรงเรียนไม่ราบรื่นเท่าที่ควร ในขณะที่ครูมีความสนใจในการสอนมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสอนกันเป็นประจำ ส่งผลให้พฤติกรรมกรรมการสอนของครูในโรงเรียนดีขึ้น

สำหรับพฤติกรรมที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนมากที่สุดคือ ครูขาดการเตรียมการสอน สอนไม่ครบเนื้อหาและเวลาที่หลักสูตรกำหนด ขาดเทคนิคในการสอน สอนโดยยึดตนเองเป็นจุดศูนย์กลาง สอนโดยยึดตัวอย่างในหนังสือเรียนและการสั่งงานเป็นหลัก สอนโดยไม่เน้นทักษะกระบวนการ โดยที่ครูไม่เข้าใจว่าวิธีสอนที่ยึดนักเรียนเป็นจุดศูนย์กลาง การสอนโดยการใช้ทักษะกระบวนการ แต่จะเน้นการสอนแบบให้จดและท่องจำ ขาดสื่อและอุปกรณ์ ขาดการสอนซ่อมและเสริม ติดตามผลงานของเด็กน้อย ครูบางคนทางคู่มือครูให้นักเรียนตรวจแบบฝึกหัดเอง ครูไม่ได้เป็นตัวอย่างของการเรียนที่ถูกต้องให้กับเด็ก ทำให้เด็กส่วนใหญ่ทำงานไม่เป็น ทำงานไม่เรียบร้อย และครูขาดการวัดและการประเมินผลที่เป็นระบบและถูกต้อง ไม่ได้นำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน แต่เป็นการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน มีการวัดและประเมินผลเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก และยังพบว่าครูมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนน้อย ครูทำตัวห่างเหินกับเด็กไม่ได้ใกล้ชิดและแนะนำ ละเลยไม่สนใจนักเรียน ในระหว่างที่ครูสอนมักจะเอางานอื่นขึ้นมาทำและนั่งคุยกัน เด็กนักเรียนจะเอางานมาส่งครูที่โต๊ะ ซึ่งทำให้ครูส่วนใหญ่ไม่เห็นกระบวนการทำงานของเด็กเมื่อเด็กมีปัญหาด้านการเรียน ขณะที่ครูให้ความสนใจ ให้การ

เสริมแรงทางบวกและมีกิจกรรมส่งเสริมความสามารถทางวิชาการให้กับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี แต่ไม่มีกิจกรรมพิเศษสำหรับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

เด็กและครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องกัน และแต่งงานกันในหมู่ญาติพี่น้อง ผลของความใกล้ชิดทางสายเลือดอาจจะส่งผลต่อระดับสติปัญญา ประกอบกับการอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กมักเป็นแบบปล่อยปละละเลย ปล่อยให้เป็นที่ของคนชราและพี่ของเด็ก เพราะพ่อแม่ต้องออกไปทำมาหากิน ทำให้เด็กได้รับอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ เด็กได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าน้อย รับประทานอาหารไม่ครบทุกมื้อ เด็กจึงมีภาวะทุโภชนาการสูงถึงร้อยละ 38 เด็กส่วนใหญ่ยังขาดระเบียบวินัย ไม่รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะเคยชินกับสภาพชีวิตในบ้าน บ้านและนักเรียนใช้ภาษาถิ่นเขมรและลาว พ่อแม่สอนการบ้านลูกไม่ได้ จ่ายเงินเพื่อการศึกษาน้อยและคิดว่าทำให้การศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียน ชาวบ้านต้องการให้โรงเรียนช่วยเหลือด้านอุปกรณ์การเรียน จัดอาหารกลางวันให้เด็ก การสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม การจัดการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนเตรียม หนังสือ สมุด และอุปกรณ์การเรียนเองมักจะส่งผลทำให้นักเรียนขาดเรียน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความคาดหวังเพียงให้เด็กอ่านออกเขียนได้ ให้ลูกจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาใกล้บ้านเพื่อเข้ามาทำงานในเขตเมืองใหญ่ ๆ ทำให้นักเรียนขาดแรงจูงใจในการเรียนและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ นอกจากนี้การอพยพแรงงานของพ่อแม่ทำให้ครอบครัวแตกแยก ทำให้นักเรียนซ้าชั้นและออกกลางคันในที่สุด

คุณภาพของนักเรียน

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการสังเกตของผู้วิจัยและการทดสอบของโรงเรียน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่จะทำงานไม่สะอาดและไม่เรียบร้อย วิชาคณิตศาสตร์นักเรียนแสดงวิธีทำไม่ถูกต้องตามขั้นตอน นักเรียนบางส่วนจะลอกงานจากเพื่อนและคู่มือครู วิชาภาษาไทยนักเรียนเขียนสะกดคำผิด เขียนผิดวรรคตอน เขียนไม่ได้ใจความ จากการสัมภาษณ์นักเรียนจะชอบเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาไทย และวาดเขียนตามลำดับ ครูส่วนใหญ่จะประเมินผลสัมฤทธิ์วิชากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สสน.) วิชากลุ่มงานพื้นฐานอาชีพ (กพอ.) คะแนนสูงร้อยละ 70 ขึ้นไป ในขณะที่มีนักเรียนที่มีปัญหาด้านการอ่านออกเขียนได้ร้อยละ 31 มีปัญหาด้านการคิดคำนวณร้อยละ 33 นักเรียนที่ซ้าชั้นส่วนใหญ่มาจากสาเหตุไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้อะไร 60 และเวลาเรียนไม่ครบร้อยละ 80 เนื่องจากอพยพตามผู้ปกครองไปทำงานต่างถิ่น

ผลสัมฤทธิ์จากการใช้แบบทดสอบมาตรฐาน ผลจากการทดสอบนักเรียนจากแบบทดสอบของเขตการศึกษา 11 ในช่วงปี 2532-2538 พบว่า ในปี 2532-2537 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในลึกลับกลุ่มต่ำของอำเภอ 2532 2534 2535 อยู่ในระดับลึกลับกลุ่มต่ำของจังหวัด จากการทดสอบของอำเภอจากแบบทดสอบมาตรฐานของกรมวิชาการ ในปี 2541 พบว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยอยู่ในกลุ่มต่ำที่สุดของอำเภอ และจากการทดสอบความเป็นเลิศทางวิชาการนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าโรงเรียนอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ครอบครัวนับเป็นสถาบันที่มีความสำคัญสูงสุดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากร เริ่มตั้งแต่การกำเนิดชีวิต การอบรมเลี้ยงดู ให้โอกาสในการศึกษา และปกป้องให้ความปลอดภัยกับเด็ก จนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนบ้านดงทวายยังคงอาศัยการดำรงชีพด้วยการทำการเกษตรเป็นหลัก หากแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่มีที่ทำกินน้อย พื้นที่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์ผลผลิตต่อไร่ต่ำ และชาวบ้านบางส่วนไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง ต้องเช่าที่ดินเพิ่ม ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอบริโภค และเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ต้องอาศัยการกู้หนี้ยืมสิน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงตกอยู่ในสภาพที่รายได้ไม่พอกับรายจ่าย นั่นคือ สภาพของความยากจน (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2523 ; ชิตติยา กรวรรณสูตร, 2527 ; กรมพัฒนาชุมชน, 2534) ปัจจุบันชุมชนบ้านดงทวายต้องพึ่งอาหารและของใช้ที่จำเป็นในครัวเรือนจากเมือง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ชาวชนบทไม่สามารถพึ่งพิงตนเองได้ ยิ่งเพิ่มความอึดอัดคับข้องในการดำรงชีวิตมากขึ้น การแก้ปัญหาความยากจนของชาวบ้าน คือ การอพยพไปทำงานต่างถิ่น เพื่อนำรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว

เนื่องจากลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ต้องทำงานหนักจึงไม่ค่อยมีเวลาเอาใจเรื่องดูแลลูกมากนัก และการอพยพไปทำงานต่างถิ่นของพ่อแม่ยิ่งทำให้เด็กขาดความรักความอบอุ่น เด็กไม่ได้รับการดูแลจึงมีปัญหาด้านโภชนาการ บางครอบครัวกลายเป็นครอบครัวแตกแยก การที่พ่อแม่ไม่มีเวลาเอาใจใส่เลี้ยงดูเพราะต้องทำมาหากินจึงไม่ค่อยมีเวลาเอาใจเรื่องดูแลลูกมากนัก โดยเฉพาะด้านการเรียนจะยกให้เป็นหน้าที่ของครู สอดคล้องกับงานวิจัยของ อานนท์ อากาภิรมย์ (2517) ที่กล่าวว่าครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ มักจะอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หรือเลี้ยงดูตามยถากรรม เพราะบิดามารดาไม่ค่อยมีเวลาดูแลเอาใจใส่ อบรมสั่งสอนบุตร เนื่องจากต้องทำงานอยู่ตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยพบว่า เมื่อครูให้นักเรียนเตรียมอุปกรณ์การเรียนมาเอง มักประสบปัญหาการขาดเรียนของนักเรียนเสมอ อาจเนื่องเพราะว่า เด็กที่มีภูมิหลังมาจากครอบครัวยากจนนั้น มักจะไม่สามารถเรียนได้อย่างเต็มตามศักยภาพ กิจกรรมในโรงเรียนทำให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ไม่เท่าเทียมกับผู้อื่น (Philip Robinson, 1976) จึงหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับครูและเพื่อน ๆ โดยการขาดเรียน

ผู้วิจัยพบว่า ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ระหว่างบ้านกับโรงเรียน ไม่อาจสนับสนุนการเรียนของเด็กได้อย่างเต็มที่ ประการแรกคือ ความแตกต่างด้านภาษา นักเรียนและผู้ปกครองส่วนใหญ่จะใช้ภาษาเขมรในชีวิตประจำวัน ในขณะที่โรงเรียนใช้ภาษาไทยเป็นภาษากลางในการสื่อสารกับนักเรียน ซึ่งทั้งสองภาษามีลักษณะไวยากรณ์ สำเนียงและความหมายที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทำให้เด็กเกิดปัญหาในการเรียนภาษาไทยอันเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ ดังจะเห็นจากผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (ดังตารางที่ 11) ติดอันดับลึกลับกลุ่มต่ำทุกปี และยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอื่น ๆ ตามมา ดังที่ประเสริฐ ทองประเจียด (มปป.) กล่าวว่า ตัวแปรที่มีผลต่อการเลื่อนชั้นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของนักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ตัวแปรด้านภาษา และจากการศึกษาของบุพา เกสร (2537) ที่พบว่า ภาษาถิ่นเขมรที่นักเรียนใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการเรียนภาษาไทย และมีผลกระทบไปถึง

กลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ความแตกต่างประการที่สอง คือ พ่อแม่สอนการบ้านลูกไม่ได้เพราะผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับต่ำกว่าระดับประถมศึกษา บางคนไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ เมื่อครูให้การบ้านเด็กจึงไม่ยอมทำการบ้าน เพราะขาดคนแนะนำสอนการบ้านให้ เมื่อพ่อแม่ไม่กวัดขั้นเรื่องการเรียนของลูก ครูก็มักจะละเลยเด็กเพราะคิดว่าผู้ปกครองไม่สนใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร (2529) และ Jean A. Baker, Robert Bridger, and Karen Evans (1998) ที่กล่าวว่า พ่อแม่ที่มีการศึกษาค่ำ รายได้ต่ำ มักจะไม่มีเวลาเอาใจใส่ในตัวเด็ก ไม่มีเวลาอบรมดูแล ให้คำแนะนำกับลูกเมื่อมีปัญหาทางการเรียน เพราะไม่มีประสบการณ์ ถ้าหากผู้ปกครองมีการศึกษาดี ให้คำปรึกษาต่อการเรียนเด็กก็อาจจะประสบความสำเร็จในการเรียนได้ ซึ่งความขัดแย้งระหว่างบ้านและโรงเรียนทั้งด้านภาษารวมทั้งฐานะความเป็นอยู่ของผู้ปกครองก็อาจมีส่วนส่งผลทำให้เด็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำได้ ดังที่ Eva I. Diaz (1998) พบว่า หากบ้านและโรงเรียนไม่อาจจะสนับสนุนกันและกัน มีความขัดแย้งในครอบครัว วัฒนธรรม ค่านิยมของเด็ก และความขัดแย้งในตัวเด็กเอง จะทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเสมอ ๆ กับเด็กสองวัฒนธรรม

แนวโน้มของครอบครัวที่มีความยากจนดังกล่าว ผู้ปกครองจะมีความคาดหวังในการศึกษาของบุตรต่ำ จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองบางคนต้องการให้บุตรของตนจบการศึกษาเพียงแค่ระดับชั้นประถมศึกษาเท่านั้น แม้ว่าจะมีโรงเรียนขยายโอกาสใกล้บ้านก็ตาม ซึ่งจากสถิติการศึกษาต่อของนักเรียนกลับมีสัดส่วนลดลง คือในปี 2540 ที่มีนักเรียนเข้าศึกษาต่อสูงถึงร้อยละ 86.67 ซึ่งเป็นปีแรกที่เปิดโรงเรียนขยายโอกาสของโรงเรียนประถมศึกษาในตำบล แต่ในปีการศึกษา 2542 พบว่า นักเรียนเข้าศึกษาในระดับนี้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 50 เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าการเปิดโครงการโรงเรียนขยายโอกาสให้กับเด็กในพื้นที่ห่างไกล จะประสบความสำเร็จหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านครอบครัว โดยเฉพาะความต้องการของพ่อแม่เป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดำรง แสนสิงห์ (2534) ที่พบว่า นักเรียนที่บิดามารดาต้องการให้ศึกษาต่อ มีโอกาสได้ศึกษาต่อถึงร้อยละ 62.39 ในขณะที่นักเรียนที่บิดามารดาไม่ต้องการให้ศึกษาต่อ จะไม่ได้ศึกษาต่อถึงร้อยละ 96.64

อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ มีความต้องการที่จะให้บุตรหลานของตนได้มีโอกาสเรียนในระดับที่สูงขึ้นมากกว่าระดับประถมศึกษา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผลการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมของประเทศ โดยเฉพาะความต้องการแรงงานของภาคอุตสาหกรรมตามเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ต้องการผู้ที่จบการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาขึ้นไป ประกอบกับแรงงานวัยหนุ่มสาวในหมู่บ้านดงทาวในปัจจุบัน นิยมหันไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้คนในหมู่บ้านเริ่มต้นตัวและเห็นความสำคัญของการศึกษาในระดับที่สูงกว่าระดับประถมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลด้านการศึกษาของ คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท ภาคอีสาน (2541) ที่กล่าวว่า โดยภาพรวมพบว่า การได้รับการศึกษาของเด็กภาคอีสานมีแนวโน้มสูงขึ้น ซึ่งมีผลจากกลไกของระบบต่าง ๆ ในสังคม ทั้งจากเงื่อนไขการรับเข้าทำงานในโรงงานต่าง ๆ ที่แรงงานต้องมีอายุ 15 ปีขึ้นไป หรือต้องมีวุฒิการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 เป็นต้น ทำให้ครอบครัวโดยเฉพาะครอบครัวในชนบทต้องส่งลูกเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น

ในด้านการบริหารงานของครูใหญ่ ผู้วิจัยพบว่า ผลการการบริหารงานการตัดสินใจของครูใหญ่ค่อนข้างจะส่งผลกระทบต่อในวงกว้าง ทั้งในโรงเรียนและชุมชน ซึ่งอาจจะส่งผลทางบวกหรือทางลบได้สูง หากครูใหญ่ที่ไม่มีความสามารถสูงในด้านการบริหารจะเกิดความผิดพลาดในการตัดสินใจได้ง่าย ผลดีของการบริหารงานนั้นผู้วิจัยพบว่า ความสามารถในการเป็นแบบอย่างในการประพฤติตัวและทุ่มเทในการทำงาน สามารถสร้างผลงานได้อย่างรวดเร็ว และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียนโดยเฉพาะความประพฤติของบุคลากรทำให้ภาพพจน์ของโรงเรียนดีขึ้น ทำให้ครูและชุมชนศรัทธาในตัวผู้บริหารมากขึ้น ในขณะเดียวกันถ้าหากผู้บริหารมุ่งที่จะสร้างผลงาน มืดตากับครูบางคนในโรงเรียนจะทำให้ครูในโรงเรียนเสื่อมศรัทธาต่อการบริหารงานของผู้บริหาร และการบริหารงานที่ถือเอาความคิดของตนเองเป็นหลักใหญ่ ไม่ชี้แจงการทำงานในโรงเรียน เช่น กรณีที่ครูใหญ่นำเงินงบประมาณกลางวันไปทำชั้นวางหนังสือโดยไม่แจ้งให้ครูในโรงเรียนทราบ จึงนำมาสู่ความขัดแย้งในโรงเรียน นอกจากนี้ความต้องการมุ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ของโรงเรียน หรือการไม่เห็นความสำคัญของชุมชนของผู้บริหารอย่างกรณีที่ครูใหญ่ตัดสินใจว่าจ้างช่างในหมู่บ้าน ให้มาทำงานแทนการขอแรงจากชาวบ้านดังแต่ก่อน เพราะคิดว่าการว่าจ้างจะประหยัดกว่า และยังขอลดค่าแรงของชาวบ้านอีก ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539 อ้างถึงใน ดิเรก พรสีมา, 2542) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนมักบริหารงานโดยยึดความคิดเห็นของตนเองเป็นหลักใหญ่ ให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนต่ำ ชั่วร้ายและกำลังใจของครูจึงอยู่ในระดับต่ำ ไม่ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน การประชุมระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ครูและผู้ปกครองส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะชี้แจงข้อเท็จจริงมากกว่าการแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหา ครูและชุมชนแทบจะไม่มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน

การพิจารณาคุณภาพการศึกษาจากคุณสมบัติด้านการอ่านออกเขียนได้ และคิดคำนวณได้ของเด็ก ผู้วิจัยพบว่า ในประเด็นนี้มีความสอดคล้องกันทั้งผู้ปกครองและครู ที่ต้องการให้เด็กเกิดคุณสมบัติดังกล่าว จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านจะชื่นชมครูที่สอนแล้วเด็กสามารถอ่านหนังสือได้ ทำเลขได้ แต่ประเด็นการคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็นนั้นยังไม่ชัดเจนนัก ชาวบ้านจะตอบเพียงว่าแล้วแต่ครูจะสอนได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะชาวบ้านยังไม่มีความคาดหวังกับการสอนของโรงเรียนสูงนัก นอกจากการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขได้ จบการศึกษาแล้วเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่หรือเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น จากความคาดหวังดังกล่าว ทำให้ผู้บริหารให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาคุณภาพด้านวัตถุ เน้นการปรับปรุงอาคารสถานที่ มากกว่ามุ่งการปรับปรุงคุณภาพของเด็กนักเรียน ไม่เน้นงานด้านวิชาการเพราะเห็นผลช้า สร้างผลงานได้ไม่ชัดเจน ดังนั้นเมื่อพิจารณาด้านองค์ประกอบของโรงเรียนที่จะเสริมสร้างพัฒนางานด้านวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นงานห้องสมุด อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน ในอันจะเสริมสร้างให้นักเรียนมีลักษณะนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีโลกทัศน์อันกว้างไกลจึงมีน้อย ในส่วนงบประมาณส่วนนี้เองก็มีจำกัดเพียงประมาณร้อยละ 1 ของงบประมาณทั้งหมดที่โรงเรียนได้รับ เมื่อเทียบกับงบประมาณด้านเงินเดือนและสวัสดิการของครูประมาณร้อยละ 76 ของงบประมาณทั้งหมด ถือว่าเงินที่จะนำมาพัฒนางานด้านวิชาการนั้นน้อยมาก ดังที่วิทยากร เชียงกูล (2542) กล่าวว่า การศึกษาในระดับประถมศึกษาใช้จ่ายงบประมาณเป็นเงินเดือนค่าจ้างสูงราวร้อยละ 60 ใช้จ่ายในเรื่องก่อสร้างและการบริหารมากเกินไปใช้จ่ายเพื่อพัฒนาห้องสมุด อุปกรณ์การเรียนการสอนที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนน้อยเกินไป

เมื่อครูใหญ่ไม่ได้ใส่ใจงานด้านวิชาการของโรงเรียน ขาดการนิเทศและการติดตามผลงานอย่างเป็นระบบ ทำให้ครูผู้สอนขาดความเอาใจใส่ไปด้วย ครูปฏิบัติงานไม่เต็มที่ มาโรงเรียนสาย จับกลุ่มคุยกัน ไปธุระข้างนอก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภางค์ จันทวานิชและคณะ (2531) และ ยุพา เกสร (2537) ที่กล่าวว่า ครูมีการนำเวลาไปใช้ในงานส่วนตัวอื่น ๆ เช่น ประกอบอาชีพเสริม มาสาย พุดคุยกันเอง อ่านหนังสือพิมพ์ เลี้ยงลูก นอนหลับ เหล่านี้ เป็นพฤติกรรมที่ครูส่วนใหญ่ประพฤติปฏิบัติเป็นประจำในโรงเรียน

ด้านการเรียนการสอนครูยังยึดพฤติกรรมการสอนแบบเก่า ๆ คือ สอนเน้นเลข คัดเขียนตามหนังสือ ครูส่วนใหญ่ในยังคงยึดติดกับเทคนิคการสอนแบบเดิม คือ การบรรยาย ให้คัดและท่องจำ ครูไม่ได้เตรียมการสอนมาล่วงหน้า ครูจึงสอนโดยยึดเนื้อหาในหนังสือเป็นหลัก เน้นการสั่งงานให้เด็กทำในหนังสือ โดยที่ครูไม่ได้ใช้คำถามหรือจัดกิจกรรมกระตุ้นให้เด็กรู้จักคิดหาคำตอบ ครูสอนด้วย ความเฉื่อยชา เด็กจึงไม่สนใจที่จะเรียนรู้ ในขณะที่ครูให้เด็กทำแบบฝึกหัดในหนังสือ ก็ไม่แนะนำขั้นตอนการทำงานที่ถูกต้องให้กับเด็ก เปิดคู่มือครูให้เด็กตรวจเอง ทำให้เด็กทำงานไม่เป็น ซึ่งสอดคล้องกับ คำกล่าวของนายแพทย์ประเวศ วะสี (2532) อ้างถึงใน อุทัย อุดุลยเกษม, 2525) ที่เคยตั้งข้อสังเกตและสรุปเกี่ยวกับการศึกษาของไทยที่ผ่านมาและที่เป็น มีลักษณะเด่น 7 ประการ คือ 1) แคบ 2) ตื้น 3) ไม่จริง 4) ไม่เป็น 5) ไม่กล้า 6) ไม่พัฒนาคุณค่าที่ลึกซึ้งภายใน และ 7) ไม่สร้างนิสัยในการศึกษาที่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะกระบวนการวัดและประเมินผลของครูยกให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียน ซึ่งให้ครูผู้สอนดำเนินการเอง เมื่อครูจัดการเรียนการสอนเน้นสอนด้วยการสั่งงาน ทำแบบฝึกหัดในหนังสือเรียน จึงไม่สัมพันธ์กับการวัดและประเมินผลแนวใหม่ ที่เน้นการวัดและประเมินจากสภาพที่แท้จริงของนักเรียน นอกจากนี้ยังพบว่าเนื้อหาการสอนกับการสอบของครูไม่มีความสัมพันธ์กัน ครูไม่ได้จัดทำและใช้ข้อสอบมาตรฐานในการวัดความสามารถเด็ก การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีแนวทางที่ครูยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของตนให้สูงขึ้น - และยังไม่มีการกำกับและควบคุมจากครูใหญ่ เพื่อนครูหรือชุมชน ยิ่งทำให้กระบวนการเรียนการสอนของครูอ่อนลงไป ในที่สุดคุณภาพของนักเรียนก็ยังไม่ได้รับการปรับปรุง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภางค์ จันทวานิชและคณะ (2531) ที่พบว่า วิธีการวัดผลของครูประกอบด้วยการตรวจการบ้านและสมุดทำงาน และการสอบ ในการตรวจการบ้านครูให้นักเรียนตรวจเอง อีกทั้งครูไม่ค่อยตรวจสมุดทำงาน ทำให้ครูไม่สามารถรู้ความสามารถที่แท้จริงของเด็กหรือรู้ไม่ทั่วถึง เมื่อเป็นเช่นนี้การวัดผลก็ไม่เกิดขึ้นจริงจึง ครูจึงไม่อาจแก้ปัญหาที่เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ได้ การวัดผลสัมฤทธิ์ด้วยการสอบไล่ การสอบที่ทำกันก็ไม่มีประสิทธิภาพ ครูมักให้คะแนนเพื่อช่วยให้สอบได้ทุกคน การวัดผลที่เป็นการควบคุมคุณภาพของการเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ สัมฤทธิ์ผลของนักเรียนจึงได้รับผลกระทบด้วย

ในขณะที่บรรยากาศด้านวิชาการในโรงเรียนมีน้อย ผู้บริหารเองก็ไม่เคยติดตามการปฏิบัติงานด้านวิชาการของครู ไม่มีการนิเทศติดตามผลในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ลักษณะการนิเทศของครูใหญ่ คือ สังเกต สอบถามแบบควบคุมพฤติกรรมของครู แต่ไม่เคยให้พูดแนะนำในด้านการจัดการเรียนการสอน เมื่อครูเกิดปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน ก็ไม่มีผู้คอยแนะนำ ครูจึงปฏิบัติงานไปด้วยความคับข้องใจและขาดเป้าหมายในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุภางค์ จันทวานิชและคณะ (2531) ที่พบว่า การปฏิบัติงานของครูใหญ่ไม่เพียงพอ กับทักษะดังกล่าวคือ ทักษะด้านวิชาการกับการวางแผน ครูใหญ่ไม่อาจให้คำแนะนำที่เป็นวิชาการแก่ครูน้อยเท่าที่ควร

คงเห็นแต่งงานเอกสารธุรการ และมักไม่มีการวางแผนงานในโรงเรียน นอกจากนี้ยังพบว่า ครูในโรงเรียนจะต้องทำหน้าที่เป็นครูประจำชั้น สอนทุกกลุ่มประสบการณ์ไม่น้อยกว่าคนละ 25-30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และยังต้องทำงานอื่น ๆ โดยเฉพาะงานที่ต้องจัดทำรายงานหน่วยงานต้นสังกัด เช่นงาน ธุรการ การเงิน พัสดุ โครงการอาหารกลางวัน โครงการอาหารเสริมนม ทำให้ครูไม่มีเวลาพอที่จะเตรียมการสอน ซึ่งครูส่วนใหญ่จะแก้ปัญหาโดยการสั่งงานให้เด็กทำ แล้วนำเวลามาทำงานอื่น ครูบางคนถึงกับเกิดความเบื่อหน่ายที่ต้องกลับไปสอนเด็กอีก ทำให้ประสิทธิภาพการสอนของครูลดลง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา ชูศรีวงศ์ และบุญรอด บุญศรีสัมฤทธิ์ (2521 อ้างถึงใน สุนทร อมรวีวัฒน์, 2529) ที่กล่าวว่า ชั่วโมงการสอนของครูนับเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่สามารถชี้ประสิทธิภาพในการสอนของครูได้ ซึ่งมีเกณฑ์กำหนดว่า ในระดับประถมศึกษาครูไม่ควรสอนเกินสัปดาห์ละ 18-20 ชั่วโมง เท่านั้น ถ้าเกินกว่านี้คุณภาพการศึกษาจะลดลง

ผู้วิจัยพบอีกประการหนึ่งว่าครูมีความเป็นนักวิชาการน้อย โดยสังเกตได้จากเวลาที่ครูส่วนใหญ่จะไม่ชอบการอบรมสัมมนา ไม่ชอบอ่านหนังสือที่เป็นวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของประทีป แสงเปี่ยมสุข (2539) ที่พบว่า ครูใช้เวลาว่างในการอ่านหนังสือเพียงร้อยละ 25.66 เท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน ส่วนหนังสือวิชาการนั้นไม่ค่อยอ่าน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า ครูมักจะไม่เห็นความสำคัญและไม่ชอบการประเมินและติดตามผล เห็นว่าการประเมินติดตามผลงานของครูคือการจับผิด แม้ว่ากาประเมินนั้นจะไม่ได้ให้คุณหรือโทษกับครูโดยตรงก็ตาม แต่ครูก็มักจะประเมินในทางที่สูงกว่าความเป็นจริง แสดงให้เห็นว่าครูมีอคติต่อการประเมิน และไม่เห็นความสำคัญของการนำเอาผลการประเมินมาปรับปรุงและการพัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง ผู้วิจัยพบว่า ครูส่วนใหญ่จะไม่ถูกผู้อื่นประเมินเลย ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนครูด้วยกัน หรือชาวบ้านก็ตาม แม้แต่ครูใหญ่เองก็ไม่สนับสนุนให้ครูในโรงเรียนได้รับการประเมิน เพราะเกรงผลการประเมินจะสร้างความขัดแย้งให้กับครูในโรงเรียนเมื่อมีการประเมินที่ต้องให้ชาวบ้านหรือครูประเมิน อย่างกรณีของการประเมินมาตรฐานการบริหาร การเรียนการสอน และคุณภาพของนักเรียน จึงต้องให้ครูก็จะประเมินตนเอง แสดงให้เห็นว่าครูยังไม่ใจกว้างพอที่จะยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งเป็นการขาดคุณสมบัติของความเป็นนักวิชาการที่ดี ท้ายที่สุดก็จะไม่สามารถนำผลการประเมินมาพัฒนาและปรับปรุงตนเองได้

สำหรับประเด็นความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน ผู้วิจัยพบว่า ครูในโรงเรียนไม่ใช่คนในท้องถิ่นและไม่ได้อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ทำให้ครูไม่เข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ภาษา วัฒนธรรม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของเด็ก บางครั้งครูมีทัศนคติเชิงลบต่อเด็กและผู้ปกครอง ครูจึงไม่ให้ความสำคัญและไม่ยอมรับความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อโรงเรียน สร้างความแปลกแยกระหว่างครูและชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540) ที่พบว่า ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับโรงเรียนคือ ผู้บริหารและครูขาดความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ครูมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมกับชาวบ้าน เช่น มองชาวบ้านว่าการศึกษาน้อย ไม่ต้องการให้ชาวบ้านมาอยู่ในโรงเรียน ครูใช้กิริยาอาการที่ไม่เหมาะสมกับนักเรียนและผู้ปกครอง และครูก็ติดกั้นการเข้ามามีส่วนร่วมของคนชุมชน ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านยังมีความรู้สึกที่ว่า ตนเองต้องการศึกษา ครูกับชาวบ้านทำหน้าที่แตกต่างกัน จึงไม่อยากเข้ามายุ่งเกี่ยวกับโรงเรียน ไม่กล้าประเมินโรงเรียนเพราะกลัว

จะสร้างความแตกแยกในโรงเรียน จึงยกหน้าที่ดำเนินการในโรงเรียนให้เป็นหน้าที่ของครู ชาวบ้านมีหน้าที่รับฟังและมักคล้อยตามความคิดเห็นของครู ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สยาม สุ่มงาม (2541) ที่กล่าวว่า ผู้ปกครองและชุมชนยังไม่เข้าใจและสนใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน เพื่อชุมชนปล่อยให้การจัดการศึกษาเป็นภาระหน้าที่ของโรงเรียน ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะกับโรงเรียน เนื่องด้วยความเกรงใจว่าตนเองมีระดับการศึกษาต่ำ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่เคยไปเยี่ยมบ้านเด็ก ครูไม่เข้าใจสภาพการดำรงชีวิตของคนในชุมชน การจัดการเรียนการสอนยึดเนื้อหาหลักสูตรตามส่วนกลาง โรงเรียนไม่ได้ปรับหลักสูตรการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมกับท้องถิ่น การเรียนการสอนในโรงเรียนจึงมีแนวทางที่จะส่งเสริมให้เด็กออกจากชุมชนหลังที่จบการศึกษาแล้ว โดยเฉพาะความไม่ฝันที่จะเข้ามาทำงานในเขตเมืองใหญ่ และการที่ครูไม่เคยอยู่และไปเยี่ยมชุมชน บางครั้งครูก็ไม่สามารถแก้ปัญหาบางอย่าง เช่น ปัญหาเด็กขาดโรงเรียนเป็นประจำ ปัญหานี้สามารถกระตุ้นได้โดยครูเข้าไปเยี่ยมบ้านเด็ก พูดคุยและหาทางแก้ปัญหาพร้อมกับผู้ปกครอง ทำให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญของการมาเรียนของเด็ก และกระตุ้นการเรียนของเด็กมากขึ้น แม้กระทั่งการกระตุ้นให้คนในชุมชนรู้จักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ถ้าหากการเข้าไปเยี่ยมบ้านเด็ก คือ การประเมินผลการเรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาจากห้องเรียนแล้ว ครูก็สามารถที่จะแนะนำให้เด็กและผู้ปกครอง ปรับปรุงวิถีชีวิตให้ดีขึ้น ล้มเลิกความเชื่อและค่านิยมที่ขัดต่อการพัฒนาชีวิตของคนในชุมชน เช่น ค่านิยมด้านการบริโภค การรักษาสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งที่สามารถทำให้คนในชุมชนหลุดพ้นวัฏจักรแห่งความทุกข์ความจนได้เช่นกัน ดังที่ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช สาขาศึกษาศาสตร์ (2531 อ้างถึงใน ยุพา เกสร, 2537) กล่าวว่าโรงเรียนในฐานะที่เป็นสถาบันถ่ายทอดวัฒนธรรม จะต้องพิจารณาคัดเลือกและปรับปรุงวัฒนธรรมที่ดิงาม เพื่อถ่ายทอดให้กับนักเรียน สำหรับให้บริการชุมชน โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาอาชีพตลอดจนสุขภาพอนามัย โรงเรียนจะต้องให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ การรักษาสุขภาพอนามัยแก่นักเรียน และยังต้องให้ความรู้เหล่านี้กับประชาชนในท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน นอกจากนี้การเข้าไปเรียนรู้ในชุมชน ครูยังสามารถนำความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียนการสอน และจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กสอดคล้องกับความต้องการของสังคมยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา ในพื้นที่ชนบทยากจนของจังหวัดบุรีรัมย์ จากผลความยากจนของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้บริหารและการบริหารงานในโรงเรียน ครูและการเรียนการสอน เด็กและผู้ปกครอง และคุณภาพนักเรียน ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้เป็นภาพสะท้อนให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ ครู ผู้ปกครองและประชาชนได้ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการจัดการศึกษา และเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ดังผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ในด้านการบริหาร ผู้บริหารเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดของโรงเรียน ผู้บริหารที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารงานในโรงเรียนนั้น นอกจากจะเก่งคิด คือ คิดในทางสร้างสรรค์ ให้คำแนะนำและวางแผนพัฒนาครู เก่งคน

คือ มีมนุษยสัมพันธ์ทำงานร่วมกับครูได้ดี และเก่งงาน คือ มีความสามารถใช้เทคนิคในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ (พรนิภา ลิมพยอม, 2542: 7-9) ต้องบริหารงานด้วยความโปร่งใส มีฉันทน์ความผิดพลาดจากความไม่โปร่งใสของผู้บริหาร จะส่งผลให้เกิดความไม่เชื่อถือ ไม่ไว้วางใจ ความไม่ศรัทธาและเป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานในโรงเรียน

2. ผู้บริหารควรเน้นงานด้านวิชาการเป็นหลัก จัดสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก มีสื่อและอุปกรณ์ที่ทันสมัย โดยเฉพาะมีห้องสมุดโรงเรียนที่สามารถให้เด็กเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ตลอดเวลา เป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัยรักการอ่าน ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กต่อไปอีกด้วย ในขณะเดียวกันโรงเรียนควรเปิดตัวเป็นแหล่งบริการความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน โดยถือว่าห้องสมุดโรงเรียนเป็นห้องสมุดของชุมชนด้วย และควรเพิ่มงบประมาณด้านนี้ให้มากขึ้น

3. การนิเทศและติดตามผลการปฏิบัติงานของครู ควรมีการวางแผนและปฏิบัติอย่างเป็นระบบ และประเมินครูตามสภาพความเป็นจริง โดยครูแต่ละคนต้องได้รับการนิเทศจากเพื่อนครู ผู้บริหาร กรรมการกลุ่มโรงเรียน ศึกษานิเทศของอำเภอ และชาวบ้านเป็นประจำทุกปี

4. ครูควรปรับปรุงพฤติกรรมการสอน โดยมีการเตรียมการสอน สอนด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีการประเมินผลที่เป็นระบบมีมาตรฐาน ครูควรให้ความสนใจและให้โอกาสในการแสดงออกของเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ โดยการจัดกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ ที่ให้เด็กสามารถแสดงความสามารถ เช่น กิจกรรมด้านกีฬา การแข่งขันเฉพาะกลุ่มเด็กพิเศษเพื่อลดปัญหามด้อยของเด็ก เป็นต้น

5. เพิ่มความร่วมมือระหว่างโรงเรียนในกลุ่มเดียวกันให้มากขึ้น โดยเฉพาะความร่วมมือด้านวิชาการ มีการจัดข้อสอบมาตรฐานร่วมกัน จัดการนิเทศภายในกลุ่ม จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน เป็นต้น

6. จัดประเมินความสามารถด้านวิชาการครูผู้สอนประจำปี โดยครูจะต้องซ่อมเสริมในครั้งที่ไม่ผ่านการทดสอบ และนำเอาผลการประเมินมาร่วมพิจารณาความดีความชอบด้วย เพื่อกระตุ้นให้ครูมีความสนใจในการพัฒนาตนเองมากขึ้น

7. โรงเรียนควรจัดให้ครูมีเวลาในการเข้าไปเยี่ยมบ้านเด็ก หาโอกาสในการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้ปกครอง และนอกจากเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนได้แล้ว ครูยังสามารถชี้แจงให้ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับการศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะการเยี่ยมบ้านเด็กที่มีปัญหาด้านการเรียนจะทำให้ผู้ปกครองสนับสนุน ดูแล กวดขัน และเอาใจใส่การเรียนของบุตรหลานมากยิ่งขึ้น

8. ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบและเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กับชุมชน โดยใช้สื่อทุกด้าน ทั้งทางด้านโรงเรียน ผู้นำ โดยเฉพาะทางสื่อโทรทัศน์จะสามารถแพร่กระจายถึงชาวบ้านได้ดีกว่าสื่ออื่น ๆ

9. โรงเรียนให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดเป้าหมายการทำงานในโรงเรียน ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการประเมินความดีความชอบและการพิจารณาการโยกย้ายครู เป็นการกำกับและตรวจสอบการทำงานของครู

ในการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งโรงเรียนและชุมชน จากการศึกษาพบว่า สภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวและชุมชนนั้นส่งผลต่อการปฏิบัติงานในโรงเรียน ในขณะที่ชุมชนยากจนประชาชนยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน มีความคิดว่าโรงเรียนและชุมชนทำหน้าที่แตกต่างกัน จึงมีความคาดหวังต่อโรงเรียนต่ำ ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ครูในโรงเรียนปฏิบัติงานในระดับต่ำกว่าความคาดหวังของสังคมทั่วไปว่าครูต้องเป็นแม่พิมพ์ ต้องมีความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู เพราะคนในชุมชนไม่ตรวจสอบการทำงานของครู ดังนั้นการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพชุมชนต้องมีความเข้มแข็ง มีความสามารถในการตรวจสอบ โรงเรียนมีความพร้อมที่จะพัฒนาคน ซึ่งผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในเขตพื้นที่ชนบทยากจนต้องแก้ไขทั้งทางด้านชุมชนและการศึกษา ดังนี้

ด้านชุมชน

1. การให้ความช่วยเหลือกับชุมชนน่าจะมีรูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละชุมชน โดยมีการประสานงานกันทั้งภาคราชการ เอกชน และคนในชุมชน ในลักษณะการให้ความรู้ในด้านการประกอบอาชีพ รวมกลุ่มสนใจ โดยให้ความรู้ด้านการเกษตรเพื่อการยังชีพ ระบบเศรษฐกิจที่พอเพียง เพื่อให้คนในชุมชนพึ่งพิงตนเองได้ ให้การสนับสนุนจนเป็นแบบอย่างและสามารถแนะนำคนในชุมชนได้
2. ส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยจัดแนะแนวความรู้ในทางการศึกษาต่อทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน และจัดให้การประชาสัมพันธ์ด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งให้ทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีผลการเรียนดีในชุมชนสามารถเรียนจนสุดความสามารถ
3. จัดหน่วยฝึกอาชีพในชุมชน หรือใกล้ชุมชน ที่ชาวบ้านสามารถเดินทางไปใช้บริการได้โดยสะดวก ควรเปิดสอนเน้นอาชีพที่มีความหลากหลายในชุมชน ฝึกทักษะให้ชาวบ้านเป็นแรงงานมีฝีมือได้

ด้านการศึกษา

• จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า ผลการเรียนของนักเรียนที่ยากจนมาจากทั้งองค์ประกอบทางบ้านและโรงเรียน ดังนั้นในขณะที่ประชาชนมีความยากจนไม่สามารถพึ่งพิงตนเอง และช่วยเหลือสนับสนุนด้านการศึกษาของเด็กได้อย่างเต็มที่ โรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐจึงน่าจะเป็นที่พึ่งพิงของชาวบ้านโดยการพัฒนาคนในหมู่บ้านให้เป็นคนที่มีคุณภาพ ในขณะที่โรงเรียนก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ โรงเรียนในเขตพื้นที่ยากจนควรเป็นโรงเรียนที่พิเศษ การจัดบุคลากรลงปฏิบัติงานในพื้นที่ ควรเป็นบุคลากรที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว ซึ่งมีพลัง ความสามารถ และมีอุดมการณ์ในการพัฒนาตนเอง พัฒนาการเรียนการสอนและชุมชน ซึ่งอาจเป็นครูต้นแบบ ครูดีเด่น พร้อมกับกำนุบำรุงนำเห็นใจความดีความชอบให้เป็นพิเศษ และจัดงบประมาณด้านการเตรียมสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนให้อย่างเต็มที่ ลงปฏิบัติงานในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 1 ปี และปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ไม่เกิน 3 ปี จนได้ผลงาน และมีรูปแบบที่ชัดเจนและสามารถนำรูปแบบนี้ไปใช้กับโรงเรียนอื่น ๆ ได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาท้องถิ่น จากการสนทนากลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มของผู้นำ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่มครู เป็นต้น
2. การวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาบทบาทของกลุ่มสังคมต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่ยากจน
3. การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพถึงรูปแบบการใช้จ่ายเงินและผลของการใช้จ่ายเงินงบประมาณและเงินนอกงบประมาณในโรงเรียน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย